

İLM-İ TEFE'ÜL VE TEFE'ÜL-NÂME (KU'RÂN FALI) ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN ASSESMENT ON ILM-I TEFE'UL AND TEFE'UL-NAME (QURAN FORTUNE)

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ*

Özet

İnsanlık tarihi kadar köklü bir geçmişe sahip olan geleceği öğrenme isteği, insanoğlunu sürekli yeni arayışlar içerisine sürüklemiştir. Başlangıçta oldukça masumane bir görüntü içerisinde olan bu türden arayışlar, zamanla oldukça renkli bir kompozisyon şeklini almıştır. İnsanlar, yıldızlardan kuşların uçuşuna, eldeki çizgilerden, hayvan kemiklerine ve hatta kutsal kitaplara kadar pek çok şeyi geleceği önceden bilme çabasına ulaşmada birer araç haline getirmekten asla uzak kalmamıştır. Fal adı verilen bu çabalar, dünden bugüne değişen şekil ve uygulamalarla güçlenerek varlığını devam ettirmektedir ki, bu uygulamalardan biri de Kur'ân falı olarak da tanımlanan ilm-i tefe'üldür.

Anahtar Kelimeler: Fal, gelecek, merak, Kur'ân

Abstract:

Having as an ancient past as human history, the wish for prediction about the past has pushed people into new expectations. These expectations are very simple and harmless at first but later in the course of time it has had a very colourful composition. People have never been indifferent to reach the endeavor of the prophecy from stars to the flight of birds, from lines in hands to animal bones and even to the holy books. The endeavors called fortune have gone on keeping alive and one of these practices is ilm-i tefe'ül defined as Quran fortune.

Key Words: fortune, future, curiosity, Quran

* Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Geleceği öğrenme isteği öylesine yoğun, öylesine önü alınmazdır ki insanlık bu isteğinin doyumunu adına kutsal metinler de dahil pek çok şeyi bir araç haline getirmekten asla geri durmamıştır. Bilinmeyi bilme ve gelecekte olacıklardan haberdar olma, merak ve isteğinden doğan gaybî ilimler ve bu ilimleri içeren fal nevinden türler de bahsedilen isteğin değişen şekil ve uygulamalarla günümüze değin varlıklarını sürdürebilmiş şekilleri olmakla kayda değerdir. Olacıklardan önceden haberdar olma ve ona göre hareket etme ihtiyacı duyan insan, bu amaçla bir bakıma varlığını koruma ve güvence altına alma adına geleceği önceden bilme hevesinden de kesinlikle uzaklaşmamıştır.

İnsan hevesinin bu konudaki en somut numuneleri olarak da fal ve fal cinsinden pek çok uygulama gündelik yaşam içerisine girebilmiştir. Kökü ve başlangıçtaki ilk manası belli olmayan fal, Arapça bir kelimedir. Kur'ân-ı Kerim'de "tyr" kökünden hareketle yer alan fal,¹ ana hatlarıyla gelecekte olabilecek hadiselerle dair işaret manasında kullanılmaktadır. İslamiyet'in ilk dönemlerinde sadece hayra yorulan işaretler dizisi olarak algılanan veya öyle olması telkin edilen falın² sonraki dönemlerde hem iyi hem de kötü geleceğin tahminine doğru kaymış olduğu da gözden kaçmamaktadır.

İslâmî ilimler arasında hususi bir yer teşkil eden ilmü'l-fâl içtimâi faaliyetlerin tatbikine veya insanların hal ve keyfiyetine tesir edecek bir kuvvete zamanla ulaşmış ve sonuçta en hususi işlerden resmi işlere kadar etki alanını genişleterek bazen İslâmî bazen gayri İslâmî³ bir kimlikle toplum nazarında adet niteliği de kazanarak fâlnâme denilen eserlerin vücuda gelmesine vesile olmuştur.

*"fâl: uğur, tâlih, deneme, kahve fincanına, iskambile bakmak gibi bir takım garip usullerle insanın tâlihine ait şeyler söyleme."*⁴ *"fal: 1. Gelecekte olacak şeyler hakkında bilgi sahibi olmak için başvuru olan çeşitli yollar teefe'ül. Bakla falı, yıldız falı. 2. Uğur, talih. Fal açmak: Fala bakmak. Fal oku: fala bakmak için kullanılan ok. Fal taşı: Atılarak fala bakılan taş. Fala bakmak: Gelecekte olacak şeyleri öğrenmek için çeşitli yollara başvurmak"*⁵

İnsanlık tarihi kadar köklü bir maziye sahip olduğu bilinen fal ve falcılık dünden bugüne astroloji kisvesi içerisinde Mısır'dan Çin'e⁶ kadar güçlenerek hatta kendine yeni yaşam alanları da bularak varolmaya devam etmektedir.

"Falcılık, çok eski çağlardan beri çeşitli din ve kültürlerde izine rastlanan bir faaliyettir. Geçmişinin milattan önce 4000 yıllarına kadar uzandığını gösteren

¹ Türk Ansiklopedisi. C. 15. Dergah Yayınları. İstanbul, 1979. s..90.

² İslam Ansiklopedisi. C. 4. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. İstanbul, 1978. s..449.

³ Ertaylan, İ.H. Fâlnâme. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul, 1951. s. 27.

⁴ Develioğlu, Ferid Osmanlıca- Türkçe Lugat. Aydın Kitabevi. Ankara, 2003. s.250

⁵ Doğan, Mehmet. Büyük Türkçe Sözlük. Pınar Yayınları. İstanbul, 2005. s. 407

⁶ Duvarcı, Ayşe. Türkiye'de Falcılık Geleneği ile Bu Konuda İki Eser. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara, 1993. s.5

belgeler, Mısır, Çin, Babil ve Kalde'de falcılık yapıldığını ortaya koymaktadır. En eski falcılık örneklerinin Mezopotamya'da bulunduğu tahmin edilmektedir.”⁷

Çoğu Akkad'lar döneminde geliştirilmiş birçok kehanet tekniği bazı talihsizliklerden geleceğin tahmini yoluyla uzaklaşabileceği düşüncesine dayanıyordu. Bu tekniklerin çeşitliliği ve günümüze ulaşan yazılı belge zenginliği ise kehanet ilminin hemen hemen bütün toplumsal katmanlarda saygınlığının olduğuna işaret eder.

Hayvan bağırsaklarına, yağa su ilavesiyle ortaya çıkan şekle⁸, yıldızlara, kuşların uçuşuna, el çizgilerine, ateşe, hayvan kemiklerine vb. bakarak geleceğe dönük birtakım hükümler çıkarma pratiği olan falın zaman içinde, ileride meydana gelecek bir olayı önceden bilme (precognition) ve geleceği önceden bildirme (prediction) anlamına gelen “kehânet”⁹ terimi içerisine girmesi, bahsi geçen yaklaşımların başlı başına bir ilim şubesi olma konusundaki duruşunu da güçlendirmiştir.

Dünden bugüne oldukça renkli bir kompozisyonla karşımıza çıkan bu ilimler, etki alanını genişletmek veya bir diğer ifade ile arzı karşılamak adına, zaman içerisinde edebî tür niteliği kazanmış, böylece pek çok ilim dalının ortaya çıkmasına da dayanak oluşturmuşlardır. “İnsanoğlunun inanç, telakki ve meraklarını ortaya koyan bu türlerden bazıları şunlardır. İlm-i Cifr, İlm-i Remil, İlm-i Tefe'ül, İlm-i Hudut, İlm-i Firâset, İlm-i Kıyâfet, İlm-i Rüküm, İlm-i Kimya, İlm-i Nücüm, İlm-i İyâfe vs.”¹⁰ “İlm-i Sima: İnsanın simasına bakarak ahlakını anlama. İlm-i Kef: Avuçtaki çizgilerden hükümler çıkarma. İlm-i Hutut: Alındaki çizgilerden hükümler çıkarma, ömrün uzunluğu veya kısalığı hususunda tahminlerde bulunma. İlm-i İhtilâc: Seğirmelerden yola çıkma. İlm-i İyâfe: Kuşların uçuşlarından tefe'ül'de bulunma vb.”¹¹ “ İlm-i Kıyâfet: Bir adamın çehresinden ve azasının şekil ve süretinden tabiat ve ahlak ve istidadını istihraç etmek, keyfiyet ve mahiyeti,¹² “Arapların cahiliyye devrinden beri mevcut iken İslâmiyete de girmiş olan ve halâ bir çok yerlerde az çok inanılan ve tatbik edilegelen başlıcaları Zecr, İyâfet, Tayre, Kehânet, Ezlâm-ı cahiliyyet, İrâfet, İhtilâc, Kitfe, Kıyâfet, ve Firâset'dir”¹³

⁷ Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İst. 1993. C.12. s.135.

⁸ Bkz., Eliade, Mircea. “Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, (Çev: Ali Berktaş). Kabcacı Yayınları. İstanbul, 2003. s. 102

⁹ Akçam, Halûk. “Kehânetin İşleyiş Mekanizması”. Ruhsal Evrim Dergisi. Sayı: 15. Mart/Nisan 1987.

¹⁰ Bkz., Tatçı, Mustafa. Edebiyattan İçeri. Akçağ Yayınları. Ankara, 1997. s. 521-524

¹¹ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları. İstanbul, 1979. s. 340

¹² Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türki, Çağrı Yayınları. İstanbul, 1996, s.985

¹³ Ertaylan, İ.H. Falnâme. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul, 1951. s.2

Türklerin İslam medeniyeti dairesine girmesi, sanat ve edebiyatta olduğu gibi beşeri ve manevi ilimlerde de uzunca bir süre Arap ve Fars kültürü¹⁴ etkisinde kalmakla neticelenmiştir ki Türk edebiyatı içerisinde zuhur eden fal nev'inden türlerin yaygınlığının etimolojisini bu kültürel etkileşimde aramak belki daha isabetli olabilecektir.

Yukarıda bahsi geçen gaybî ilimlerin Türk edebiyatı içerisindeki bir şubesi olmakla karşımıza çıkan İlm-i Tefe'ül ve bu ilme hizmet eden tefe'ül nâme türüne ait bir örnek bu yazının genel çerçevesini belirlemiş olmakla dikkatlere sunulmaya çalışılacaktır.

Halk arasında Kur'an falı veya Dânyâl falı olarak da bilinen İlm-i Tefe'ül, bir olayın veya gelişmenin, ileride ortaya çıkacak bazı durumlar hakkında işaretler taşıdığı düşüncesinden beslenmektedir. “Tefe'ül: (a.i. fâl'den. c. tefe'ülât) 1. fal açma, fala bakma 2. hayra yorma, uğur sayma. Tefe'ülât: (a.i tefe'ülün c.) 1. fal açmalar, fala bakmalar 2. hayra yormalar, uğur saymak”¹⁵ anlamları ile karşımıza çıkan tefe'ül terimi ve bu terimi içine alan ilm-i tefe'ül ana hatlarıyla bir şeyi uğur saymak, bir olayı bir hayrın başlangıcı görmek ve bu doğrultuda yorumda bulunmaktır.

Tefe'ül ilmi diğer gaybî ilimlerde olduğu gibi muhatapları nazarında daha fazla geçerlilik kazanmak adına Hz. Dânyâl'ı türün piri olarak kabul eder. Hz. Dânyâl'ın tefe'ül dahil bir kısım diğer okkültizm alanlarında mahir bir peygamber olduğu çeşitli kaynaklarda aşağıdaki şekilde yer almaktadır ki türün pirinin tanıtılması adına bu kaynaklara kısaca göz atmakta yarar olacaktır.

“ Ahd-i Atîk'te adı Dâniêl (Daniel, 1/6-8) olarak geçmektedir. Dânyâl İbrânice'de “Tanrı hükmetti” (NDB, s.167) veya “Benim hakimim (savunucum) tanrıdır” (DB, II/2,s.1247) anlamına gelmektedir... Dânyâl'ın hayatı hakkındaki bilgi Ahd-i Atîk'te kendisine nispet edilen Daniel kitabında bulunmaktadır. Bu bilgiye göre Allah , Dânyâl ve üç arkadaşına her çeşit kitap ve hikmette bilgi ve akıl bağışlar: Ayrıca Dânyâl'e bütün rü'yet ve rüyaları anlama kabiliyeti verir.”¹⁶ “ Hayatı Bâbil'de geçen Hz. Dânyâl'in yine orada bir kuyusu vardı. Rivayete göre bu kuyuya Hz. Adem hikmet sırlarını bırakmış ve hikmet sırlarını oradan Hz. Dânyâl çıkarmıştır. Onun için edebiyatta bir hikmet sembolü olarak anılır. Ayrıca remil ilmini onun bulduğuna inanılır.”¹⁷

İlm-i tefe'ülün biraz daha anlaşılır hale getirilmesi adına bu ilmin tam karşıtı olan İlm-i Teşe'üm'e bakmakta da fayda vardır. “Bir şeyi uğursuz sayma,

¹⁴ Yerdelen, Cevat. *Türk Edebiyatı'ndaki Kıyafetnameler ve Niğdeli Visali'nin Vesiletü'n – İrfan Adlı Kıyafetnamesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erzurum 1988. s. 13.

(Ayrıca bkz. Çavuşoğlu, Ali. *Türk Edebiyatında Kıyafet-name*. Akçağ Yay. İst. 2001)

¹⁵ Develioğlu, Ferid. *Osmanlıca- Türkçe Lugat*. Aydın Kitabevi. Ank. 2003. s.1058

¹⁶ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 8. İst. 1993. s. 480.

¹⁷ Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. C.1-2. Akçağ Yay. Ank. 1989. s. 120

şom görme,¹⁸ anlamlarına gelen teşe'üm halk arasında canlılığını koruyan en güçlü kehanet içerikli inançlardan biridir. Şöyle ki; bu türde kurt veya çakal uluması, köpek havlaması, kedi miyavlaması, karganın ötmesi, evin bacasına baykuş konması, haftanın belli günlerinde yolculuğa çıkmak, merdiven altından geçmek gibi şeyler bir şekilde uğursuzluk alameti sayılmış olmakla, İlm-i tefe'ül karşıtı bir görüntü içerisindedir.

İlm-i Cifr, İlm-i Remil, tabir-nâme ve fâl-nâme türlerini de kapsayan okkültizm içerikli eserlerde bir bölüm olarak yer tutan tefe'ül nâmeler, canlı veya cansız varlıkların görüntüsü ve davranışları üzerinden ileriye yönelik hayır haber yorumları olarak oldukça fazla çeşitlilik arz eder.

Aşağıda dikkatlere sunacak olduğumuz tefe'ül nâme, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı'nda K-13060 numarayla kayıtlı, H. 1272 tarihli müellif kaydından yoksun bir tabir-nâmenin 46a – 47 b varakları arasında “Tertûb-i Fâl-ı Kur'ân-ı Mecîd” adıyla yer almaktadır.

Bu eser, ana hatlarıyla “Ma'lûm ola ki bir adam Kur'ân'dan tefe'ül itmek murâd itse, niyet-i hâlise abdest alub, bir kerre sure-i Fatihâ ve üç kere İhlâs ve üç kere salâvat ba'dehu bu duayı okuya...Ba'dehu mushâfı açub evvelki sahifenin ibtida satırının evvelki harfiyle yedinci satırının evvelki harfine nazâr ide. Her kangî harf gelirse ana itibâr ide.” ifadesi doğrultusunda geleceğe yönelik genelde olumlu, kısmen menfi kehânetlerde bulunan bir Kur'ân fâlidir. Eserde, ön şartları yerine getirildikten sonra, rastgele bir sayfası açılan Kur'ân-ı Kerîm'in açılan sayfadaki ilk satırdaki ilk harfi ile yedinci harfine göre yapılan kehânetler yer tutmaktadır. Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerle bu dillere özgü tamlama ve yapı inceliklerine göre yazılan eser, tumturaklı bir üsluptan uzak, sade ve oldukça da anlaşılırdır.

Tefe'ül-nâmelerin ileriye yönelik hayır haber yorumları, İlm-i Teşe'ümün ise bir şeyi uğursuz sayma, şom görme esası üzerine kurulduğu yukarıda ifade edilmişti. Yalnız, aşağıda görüleceği üzere, transkripsiyonunu yapmış olduğumuz tefe'ül-nâmenin zaman zaman ilm-i teşe'üm özelliği ile karşımıza çıktığını, yani hayır ve şer haberlerin iç içe ve belirli bir sistem olmaksızın sıralanmış bulunduğunu da belirtmekte fayda olacaktır.

Metin:¹⁹

“Tertûb-i Fâl-ı Kur'ân-ı Mecîd

Ma'lûm ola ki bir adam Kur'ân'dan tefe'ül itmek murâd itse, niyet-i hâlise abdest alub, bir kerre sure-i Fatihâ ve üç kere İhlâs ve üç kere salâvat ba'dehu bu

¹⁸ Develioğlu, Ferid. Osmanlıca- Türkçe Lugat. Aydın Kitabevi. Ankara, 2003. s.1095.

¹⁹Ta'bir-nâme, Abdullâh Bendeleri Matbaası, H. 1272 , s. 46-47(Eser müellif kaydından yoksundur)

duâyı okuya : Bismillâhirrahmânirrahîm. Allahümme innî tevekkeltü aleyke ve teâ'leyte bi-kitabike'l kerimi fe erini mâhüvel meknûnu fi sırrikel meknûnu min havlike. Allahümme entel hakku ve kavlükel hakku Muhammedün nebiyyüke Sallâllâhu eleyke ve sellim velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil âliyyil âzim. Ba'dehu mushafı açup evvelki sahifenin ibtida satırının evvelki harfiyle yedinci satırının evvelki harfine nazâr ide. Her kangi harf gelirse ana itibâr ide. Meselâ; ا **gelse** sevinç haberidir. ا **tekrar gelse** abes yere emek çekmek. ب **gelse**, bereket ve ni'met ve devlettir. ب **tekrar gelse**, ululuğa irüp rızık bula. ت **gelse**, rızık ziyâde rahat ola. ت **tekrar gelse**, murâdı hâsıl ve devlete ire. ث **gelse**, haber ve murâddır. ث **yine gelse** gayet eyüdü. ج **gelse**, sefer ve hayır haberdir. ج **tekrar gelse** üç günden sonra nesne fâ'ide olmaya. ح **gelse**, kuvvet ve murâd ve hayır haberdir. ح **tekrar gelse**, bir ulu kişiden yardım olmayınca murâda irmeye. خ **gelse**, istiğfâr ve nesneye sabır eylemek lâzımdır. خ **tekrar gelse**, ehl-i mansıbdan bir adamın meyli ola, degilse, murâd haber şâdıkkıdır. د **gelse**, bir akil adama danışmayınca işlemeye. ذ **gelse**, ni'met ve murâda irmekdir. ذ **tekrar gelse** fenâdır. ر **gelse**, devlet ve ferâhdır. ر **tekrar gelse**, murâdı senesinden sonra hâsıl olmaktadır. ز **gelse**, bir nice günden sonra hâsıl olmaktadır. ز **tekrar gelse**, fenâdır. س **gelse**, sürür ve murâddır. س **tekrar gelse**, eline giren çıka. ش **gelse**, korkudur, sabır itse zaferdir. ش **tekrar gelse**, fenâdır. ص **gelse**, hayır ile kavmi arasında murâd bula. ص **yine gelse**, malına kâsd ideler. ض **gelse** mağlub ola. ض **yine gelse** fenâdır. ط **gelse**, hayır kapuları açılmaktadır. ط **gelse**, dileği hâsıl olur. ظ **gelse**, sonu iyüdür. ظ **tekrar gelse**, sabırla murâdı hâsıl ola. ع **gelse**, tövbe it ve sabır eyle. ع **tekrar gelse**, ol iş hâsıl olmuştur. غ **gelse**, hayurlu kapular açılmaktadır. غ **gelse**, fenâdır. ف **gelse**, işleri hayır ve tağılmışı cem' ola. ف **tekrar gelse**, düşmana gâlip olmaktadır. ق **gelse**, padişâhdan hürmet bulmaktadır. ق **tekrar gelse** fenâdır. ك **gelse**, sabır ve sadaka ve istiğfâr gerektir. ك **tekrar gelse**, pek üyüdür. ل **gelse**, meşakkâtdir. Murâd hâsıl olmaz. ل **tekrar gelse**, gâni ola. م **gelse** sıkıntıya delâletdir. Sabır lazımdır. م **yine gelse** haberdir. ن **gelse**, rahat ve sürürdür. ن **tekrar gelse** fenâdır. و **gelse**, gâni ola. و **tekrar gelse**, fenâdır. ه **gelse** Murâd ve düşmanı kahr ola. ه **tekrar gelse** fenâdır. ی **gelse** işleri müşevveş olup, sonunda zahmet çeker. ی **yine gelse**, fenâdır. ی **gelse**, haberdir. ی **tekrar gelse**, eger hasta ise ömrü temamdır. **Temmet** ”

Doğrudan doğruya Kur'ân'dan açılan bir fal türü olan İlm-i Tefe'ül, ister manzum olsun ister mensur, esas itibariyle önemli farklılıklara sahip olmamanın yanında esas itibariyle birliktelik arz eder. Üzerinde incelemelerde bulunduğumuz diğer tefe'ül-nâmelerde dikkate alındığında en bariz farkın falın açılış şeklinde ve okunacak duada olduğu görülebilmektedir. Bu küçük farkta da tefe'ül-nâme yazarlarının tasarruf haklarını kullanmış olduğu düşünülebilir. Fakat yukarıda ifade ettiğimiz üzere, öz itibarı ile tam anlamıyla bir birliktelik görülebilmektedir. Saf bir niyet, abdest, üç Fatiha, peygamberimize salât ve ardından önerilen dua ve falın açımı kompozisyon açısından aynılık arz eder.

İnsanlık tarihi kadar eski olduğunu ifade etmiş olduğumuz geleceğin önceden bilinme isteğinin bir yansıması olarak karşımıza çıkan bu türden eserler, muhataplarının toplumun hemen hemen her katmanından olmasıyla güncelliklerini

her zaman koruyabilmiştir. Tefe'ül- nâme türünün de içerisinde yer aldığı pek çok yaklaşım ve uygulamanın temelinde ruhbilim, fizyoterapi ve tıbbın bazı dallarını ilgilendirdiği düşünülebileceği gibi bu türün halk inançlarında ve halkın bir kısım eğilimlerinin nedenselliğinin tespitleri üzerindeki etkileri de etnoloji ve folklor²⁰ bilimini de bu araştırma alanına dahil etse gerektir.

Fal ve fal nevinden türlere yaklaşım tarzı, bu türlerin dünden bugüne ulaşmalarının altında yatan sırrın keşfini de temin edebilecektir. Bu türlere bir kısım cahilin elinden çıkmış numuneler ve deli saçması gözüyle bakmak kanaatimizce hiç de uygun değildir. Çünkü çalışmalarımız esnasında gördük ki, bu türden eser yazarları cahil yakıştırmasının çok ötesinde topluma mal olmuş dikkate değer kişilerdir. Hz. Ali'ye, Cafer'-i Sadık'a, Muhyiddin-i Arabî'ye, İmam-ı Şafi'ye, Akşemseddin'in oğlu Hamdullah Hamdî'ye, Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya ait olduğu bilinen veya düşünülen fal nev'inden pek çok eserin varlığı, türe yaklaşım tarzında daha ilmi olmayı zorunlu kılsa gerektir.

Meselâ, Kitfe adı verilen ve koyun kemiklerine bakmak suretiyle hüküm çıkarmak esasına dayanan bir fal nevinin varlığı ile Anadolu'da son zamanlara kadar özellikle çocuklara arasında oldukça masumane bir şekilde oynanan ve ilk örneklerine Dede Korkut Hikayeleri'nde rastladığımız aşık oyunu arasında bir ilgi olabilir mi, eğer varsa bu oyunun kökeninde bu fal türünün varlığı ne oranda etkindir? Bu ve bunun tarzında pek çok sorunun varlığı, önyargıdan uzak bir şekilde, halk biliminden fizyonomiye, tıptan psikolojiye pek çok ilim dalı arasında yapılacak disiplinler arası çalışmalarla bizce daha anlaşılır bir yöne doğru ilerleyebilecektir.

Gerek dikkatlere sunmuş olduğumuz tefe'ül-nâme ve gerekse bu türden eserlerde, tek düze bir yaklaşımın olmadığını da sırası gelmişken ifade edebiliriz. Bu durum, bahsi geçen türden eserlerin dini ve ilmi bir altyapıdan uzak olmasıyla ve uygulamalarda ortaya çıkan sonuç farklılıklarıyla açıklanabilir.

Geleceğin önceden tayini, ölümsüzlük arayışları, metaller arası dönüşümü amaç haline getiren ilm-i simya uğraşları gibi yaklaşımlar, gizemli duruşları hiç bozmamakla insanlar için merak unsuru olmaya her an adaydır. İnsanların bu meraklarının bir yansıması olmakla karşımıza çıkan gaybî ilimler, kimimiz için bir kısım batıl inanç ve hurafe, kimimize göre de inanılmasında fayda olan gerçekçi uygulamalar olarak halen daha varlıklarını sürdürmeye devam etmekle bizce ilgiye değerlidir.

²⁰ Mengi, Mine. "Kıyafetnameler Üzerine". Belleten. TDK. Yayınları. Ankara, 1977. s. 298

KELİMELER

- ba'de : (a. zf): sonra بعد mi بعده mu? 1. ba'd 2. ise ba'dehû okunur mâlum.
- ehl-i mansıb :(a.i): mevki', orun sahibi
- gânî :(a.s.c): zengin, varlıklı, bol, doygun
- hâlis :(a.s): hilesiz, katkısız
- ibtidâ' :(a.i): başlama, başlangıç
- istiğfâar :(a.i): Allah'tan günahın bağışlanmasını isteme, tövbe etme
- Ma'lûm :(a.s): bilinen, belli
- Meciîd :(a.s): Şan ve şeref sahibi, büyük, ulu
- müşevveş :(a.s): teşvir edilmiş, belirsiz, karışık, düzensiz, karmakarışık
- sürûr :(a.i): sevinç
- tefe'ül :(a.i): fal açma, fala bakma, hayra yorma, uğursama
- Temmet :(a.fi): bitti, tamam oldu

KAYNAKÇA

- Akçam, Halûk. “Kehânetin İşleyiş Mekanizması”, Ruhsal Evrim Dergisi, Sayı 15. Mart/Nisan 1987.
- Çavuşoğlu, Ali. Türk Edebiyatında Kıyafet-name. Akçağ Yayınları. İstanbul, 2001.
- Develioğlu, Ferid. Osmanlıca-Türkçe Lugat. Aydın Kitabevi. Ankara, 2003.
- Doğan, Mehmet. Büyük Türkçe Sözlük. Pınar Yayınları. İstanbul, 2005.
- Duvarcı, Ayşe. Türkiye’de Falcılık Geleneği ile Bu Konuda İki Eser. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara, 1993.
- Eliade, Mircea. “Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi. (Çev: Ali Berktaş). Kabalıcı Yayınları. İstanbul, 2003.
- Ertaylan, İ.H. Fahnâme. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul, 1951.
- Komisyon. İslam Ansiklopedisi. C. 4. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. İstanbul, 1978.
- Mengi, Mine. “Kıyafetnameler Üzerine”. Belleten. TDK Yayınları. Ankara, 1977.

Pala, İskender. Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. C.1-2. Akçağ Yayınları. Ankara, 1989.

Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları. İstanbul, 1996.

Ta'bir-nâme, Abdullâh Bendeleri Matbaası, H. 1272

Tatçı, Mustafa. Edebiyattan İçeri. Akçağ Yayınları. Ankara, 1997.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. C. 15. Dergah Yayınları. İstanbul, 1979.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 8. İstanbul, 1993.

Yerdelen, Cevat. *Türk Edebiyatı'ndaki Kıyafetnameler ve Niğdeli Visali'nin Vesiletü'n -İrfan Adlı Kıyafetnamesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Erzurum, 1988.